

Doktori (PhD) értekezés tézisei

TÓTH ÁGNES

*A tér és a test reprezentációi Maurice Carême
műveiben*

Témavezető: dr. ÁDÁM ANIKÓ

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Budapest, 2020

1. A kutatás témája, előzményei, problémafelvetés

A doktori értekezés a tér és a test reprezentációit dolgozza fel Maurice Carême (1899–1978) belga költő és író műveiben. Témaválasztásunk abból a megfigyelésből fakad, hogy míg Carême műveiben többféle témával foglalkozik, ezek között a tér kiemelt szerepet kap. Képekről vagy motívumokról beszélünk, amelyek tükrözik az ember mindennapi környezetével kapcsolatos tapasztalatait. A tér érzékeléséhez a testiség, a gesztusok is hozzátartoznak, ezek ugyanúgy közvetítik a mindennapi élet valóságát és a hozzá kapcsolódó érzéseket, amelyeket a dolgok világához és a természethez közeli állapotban intenzíven megél az ember. A mű egészére jellemző, annak értelmezését segítő képek részei a világról és az azt tükröző költészetéről alkotott koherens írói koncepciónak.

A költő életművének elemzése korábbi kutatás tárgya volt: 2012-ben a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen megvédett diplomamunkánkban¹ Maurice Carême költészetében a tér képeit vizsgáltuk Gaston Bachelard (1884–1962) topoanalízis-elméletei tükrében, melyek szerint a költői képzelet által teremtett és bejárt terek tértapasztalásunk lélektani terei². Ezt a kutatást Maurice Carême prózájával kapcsolatos elemzésekkel folytattuk, ahol a test ábrázolása

¹ A diplomamunka címe : *L'espace poétique dans la poésie de Maurice Carême* (2012), témavezető: dr. Lackfi János. A dolgozat 2013-ban elnyerte a Maurice Carême Irodalomkritikai Díjat (Belgium).

² Vö. BACHELARD, Gaston, *La poétique de l'espace* (1957), Paris, Presses Universitaires de France, 1961.

elsődleges szerepet játszik;³ valamint művészekkel (festők, fotográfus) közösen készített gyűjtemények mélyreható tanulmányozásával (*Mer du Nord, Complaintes, L'envers du miroir, Bruges*⁴). Festőkkel, grafikusokkal ápolta baráti-szakmai kapcsolatainak eredményeképpen, Carême különös figyelmet fordít olyan piktorális tevékenységekre, amelyek illeszkedhetnek saját kifejezőeszközeihez.

Az irodalomkritika feltárja Maurice Carême sok arcát: a gyermekversek költőjét, az öröm költőjét, a metafizika, a tragédia és a nyomorúság költőjét, a prózáírót, a mesemondót, az árral szemben alkotó „individualistát”,⁵ aki a hagyományos prozódiaát alkalmazza, valamint az egyszerűség, a transzparencia költőjét. Maurice Carême hírnevének különböző aspektusai kétségtelenül különféle kérdéseket vetnek fel, és a hatalmas mű újraolvasására ösztönöznek. A jelen kritikai olvasatban a fenti aspektusokat figyelembevéve annak a véleménynek a felülvizsgálatát javasoljuk, amely szerint Carême a képek költője, „mindenekelőtt vizuális” költő, aki a „megfigyelő talentumával”⁶ ír, aki költői intuíciójával látta.

³ TÓTH Ágnes, « Chant et regard médusant – Maurice Carême : Médusa », *Verbum : Analecta Neolatina* RODOSZ/4 Vol. XIX/2018/1-2, p. 129–139, URL : <http://www.verbum-analectaneolatina.hu/pdf/19-1-2-09.pdf>

⁴ TÓTH Ágnes, « Spatialisation littéraire et picturale, une interaction artistique dans la poésie de Maurice Carême », *In* SVATON, Vladimír (dir.), *Svět Literarury / Le monde de la littérature, Analyse de texte – Intertextualité*, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická Fakulta, 2015, p. 42–52.

TÓTH Ágnes, « La ville visible et lisible – Maurice Carême : Bruges », *In* ROELENS, Nathalie ; VERCROYSE, Thomas (dir.), *Lire, écrire, pratiquer la ville*, Paris, Éditions Kimé, 2016, p. 143–153.

⁵ FERENCZI László, *Relire Maurice Carême*, a Maurice Carême Alapítvány tulajdona, 1991, p. 20.

⁶ *Les Poètes du Prix Verhaeren (1923–1930)*, Présentation de MOREMANS, Victor, Liège, Aux Éditions de Vigie 30, 1930, p. 19. (A szerző fordítása.)

Kritikai megközelítésünket két vezérfonál strukturálja: egyrészt kiemelni Maurice Carême írásművészetének képi gazdagságát, különös tekintettel a tér és a test ábrázolására; másrészt felfedni képi ábrázolásának technikáját, költészetében fellelhető pikurális hatásokat, amik őt a képek költőjévé teszik.

2. A követett módszertan

A dolgozat első részében bemutatjuk a Carême-i életmű szélesebb körű vizsgálatát a tér és a test ábrázolására vonatkozó tematikus és szövegpoétikai elemzésekkel. Megfigyelni a konkrétat, megélni a mozgást, megnevezni az anyagot, a formát; ezt megfogni és vizualizálni – ezek képezik a költői absztrakció alapját. A tér szerepkörének elemzésében elsősorban Gaston Bachelard poétikai elméleteire támaszkodunk. A költői kép egy sajátos koncepciója szolgál alapul kritikai megközelítésünknek, amelyet a tér témájához kapcsolódó bachelard-i elmélet prizmáján keresztül értelmezünk. Az alkotói folyamatról, a „költői képzelet intencionalitásáról”⁷ szóló bachelard-i koncepciót három pontban ismertetjük. Az első pontban az anyagi világ, a négy őselem fontosságát emeljük ki, amelyek – a filozófus szerint – különösen dinamikus tükrözik a világ változatosságát és összetettségét; ezek jelentik „a képzelet hormonjait”.⁸ A művészet, a költői képek által átélt tapasztalatok a

⁷ BACHELARD, Gaston, *La poétique de la rêverie*, (1960), Paris, Presses Universitaires de France, 1968, p. 4. (A szerző fordítása.)

⁸ BACHELARD, Gaston, *L'air et les songes*, (1943), Paris, Le Livre de Poche, Collection « Biblio-Essais », 2001, p. 19. (A szerző fordítása.)

létezés, a világban való lét módjai, pontosabban Bachelard-nál a „jólétnek”,⁹ egyfajta „topofiliának”¹⁰ a formái, amit a második pontban fejtünk ki. Ehhez kapcsolódik a fenomenológiai határelmény a külső és a belső tér között – érvelésünk harmadik pontja –, amelyet Bachelard poétikaelméletében a dinamizmus, a dialektika ritmikája alapján határoz meg: ez a ritmus biztosítja a „képek ontológiai értékét”.¹¹ Bachelard filozófiájának elméleti és terminológiai kereteinek felvázolása után egy szemléleti dialógus formájában mutatjuk be a kritikai munkát a két szerző közötti kapcsolódási pontok keresésével. A folyékony térre, a lakható tér intimitására, az átmenet tereinek horizontális és vertikális formáira, a dinamikus térre, a fényre és a sötétségre, a transzparenciára és a körköröségre irányul a kutatásunk.

Az elemzések alatt főleg a tapinthatóság és a vizualitás iránti fogékonyságot jelentő kifejezéseket keressük Carême műveiben, amelyek az ember és a világ kapcsolatát, érintkezését jobban kifejezik. A Bachelard által leírt „homo fabertől”¹² az ember eljut a cselekvés és az aktivitás, az észlelés és a látás szintjére; kezével megérinti a világ valóságát és formát ölt benne, az anyag bensőségessé válik számára. Második lépésben a világ közvetlen megértésének ösztönös módját, a testkapcsolatokat kifejező képeket keressük a carême-i költészetben. A térbeliség és a testtudat összefüggéseit Maurice Merleau-Ponty

⁹ BACHELARD, Gaston, *La poétique de l'espace*, *Op. cit.*, p. 26. (A szerző fordítása.)

¹⁰ *Ibid.*, p. 17.

¹¹ *Ibid.*, p. 20.

¹² BACHELARD, Gaston, *L'eau et les rêves*, (1942), Paris, Librairie José Corti, Collection « Les Essais », 25e édition, 1997, p. 145 ; BACHELARD, Gaston, *La terre et les rêveries du repos*, (1948), Paris, Librairie José Corti, 18e édition, 1982, p. 1.

(1908–1961) és Michel Collot (1952–) elméleti írásainak tükrében vizsgáljuk. A testábrázolások közül a kéz hangsúlyos szerepe, metonimikus jelenléte a versekben igazolja a tapinthatóhoz kötődő érzékelést. A kéz szerepén kívül, az arc-szem-fej tematikát két novella, *Médua* és *Nausica* (1976) elemzésével mutatjuk be. A Medúza-mítoszt feldolgozó két történet a reprezentációhoz mint alkotói folyamathoz kapcsolódó kérdéseket vet fel, mindezt a két mű főszereplőjének, a költőnek és a festőnek a prizmáján keresztül.

A dolgozat második részében a kettős ábrázolás lehetőségeit mutatjuk be Carême költészetében: a festőkkel közösen készített versgyűjteményeket. A pikturális tevékenységek iránt tanúsított érdeklődés összhangban áll azzal a céllal, amelyet a költő a saját kifejezőeszközeiben keres: leírni az érzékletest, megjeleníteni a konkrét dolgokat. E rész bevezető fejezeteiben kiemeljük a képzőművészet egyre világosabb jelentőségét Maurice Carême költészetében, a pikturális izotópia jelenlétét költői nyelvben, a festészeti technikákra való kifejezett utalásokat. A festők, grafikusok, metszetkészítők közreműködésével megjelent művek leíró felsorolása után négy kötetet mutatunk be részletesebben: *Mer du Nord* (1968, 1971) kötetet, amelyet Henri-Victor Wolvens (1896–1977) festővel közösen készített a költő; *Complaintes* (1975) kötetet, amely Félix De Boeck (1898–1995) festő közreműködésével készült, és *L'envers du miroir* (1973) és *Figures* (1977) köteteket, amelyet Marcel Delmotte (1901–1984) festő illusztrált.

Az említett példák különböző alkotási módszerek eredményei. A vers korábban készül, mint a rajz, mintegy illusztrációs folyamat

terméke a kép. Hasonló, de fordított eset: a rajz készül korábban. A rajzok az „ekphraszisz” vagy a „nem-ekphraszisz” verbális alkotás kiváltói, a vers a rajz, vagy részleteinek szöveges variációja. A kötetek nagy többségében a verseket és a rajzokat külön készítették, és témák alapján párosították össze. A fenti elemzési elveket követve az említett kiadások verseiben és rajzaiban a tér és a test képeire koncentrálnak. A kötetek elemzésével kiemeljük a verseknek a rajzokhoz, illetve a festészethez való kötődését, valamint a rajzoknak a szöveghez, annak metaforikus mezőjéhez való viszonyát. A költő és a festők személyes kapcsolatain túlmutatóan ez az elemzés kérdéseket vet fel e költészet rendkívül vizuális jellegével kapcsolatban.

A munkát Carême *Bruges* (1963) kötetének elemzésével zárjuk, amely mind formájában, mind koncepciójában egyedülálló. A versek fényképekkel együtt jelennek meg. A költő, akit Bruges városáról készült fényképeken alapuló kötet létrehozására kérték fel, befogadója és alkotója egy olyan műnek, ami egyszerre olvasható és látható.

3. Az új eredmények

Maurice Carême-et néha túl könnyen értelmezhető költőnek tartják, aki mindenki számára érthető gondolatokat fejez ki egyszerű mindennapi nyelven. Művének befogadása kétségtelenül azt jelenti, hogy könnyedén megértjük azt az első olvasat során, de második lépésben fel kell boncolnunk a versek sorait, és fel kell fednünk a

szavak mögötti rejtett tartalmakat, felszínre hoznunk a költő gondolatainak és „világban való jelenlétének” mélységeit.

Bachelard poétikaelméletét követve fedtük fel és csoportosítottuk Carême költészetének meghatározó képeit. Ez az irányvonal segített bennünket abban, hogy jobban felszínre hozzuk a költő gondolatait, kapcsolódását az anyagi és a természeti elemekhez, a „világban való lét” felfogását, ábrázolás-technikáját, ahol a világ kívülről látható és tapintható, belülről pedig átélhető a költészet által.

Az őselemek közül az első, amely hangsúlyt kapott a kritikai olvasatban, az a folyékony elem volt mint a kreativitás elsődleges szubsztanciája, és egyben új költői képek alkotója.¹³ A vízfelület – tenger, folyó, tó felülete – a transzparencia és a tükrözés által inspirálják Carême költészetét; az elemek transzmutációjával, ahogyan a víz megkétszerezi a világot, tükrözi az eget, új dimenziókat nyitnak. A lakható tér elemei közül a ház képe az intim, boldog és meghitt tér nélkülözhetetlenségét jelképezi. A kert az emberek és közvetlen környezetük közötti bensőséges kapcsolatot, az immanencia érzését hangsúlyozza. A fészek kis méretével és kör alakjával kifejezi a védelem fontosságát. A külvilág keresése, a kint-bent közötti kommunikáció igénye az átmenet képeiben mutatkoznak meg. A határélmény által a külső belsővé válik, és a belső nyitottá válik a külvilág felé. Határokat jelző fogalmak: fal, sorompó, rács, küszöb, él, part, szegély, horizont; mindannyian olyan képek, amelyek a köztes teret jelképezik. Az ajtók létrehozása jelzi az alkotás aktusát,

¹³ Vö. BACHELARD, Gaston, *L'eau et les rêves*, *Op. cit.*, p. 16.

és így közvetítőként, átjáróként határozható meg. Az ablak az éberség, a lehetséges üdvözlés, a világra nyitottság képe. Az ablaküveg egy át nem lépett, ugyanakkor porózus határt jelent. Az út az állandó mozgást mutatja, az átvonulás ontológiai értékét, az emelkedés és az ereszkedés dinamizmusát, amely a földet és az eget összeköti. A lent/fent dimenziójában a függőleges tengelyen való mozgás az ember emelkedésvágyát sejteti.

A kint és a bent megélésére való törekvés, a nyitást és a zárást kísérő mozdulatok, a fent és a lent terei, a határélmény képei az átkelés világát jelenítik meg a maga kettősségével, és egyben új olvasati lehetőséget jelentenek Maurice Carême művének értelmezésében. Az átmenet tereinek képeit használva az életmű újraolvasatában egyértelművé válik a nyitottság egyfajta mélyebb értelmezési lehetősége, mely szerint a költészet maga egy átjárást biztosító művészet.

A térhez hasonlóan a fény is hangsúlyos szerephez jut ebben a költészetben: előtérbe kerül a fény poétikai szubsztanciája, szenzitív ereje és folyékony, hangzó és tárgyakhoz köthető tapintható aspektusai által polimorf valósága. A fény a költészet princípiumának, a transzparenciának is alapja, ami a költészet befogadhatóságának elengedhetetlen feltétele. Tulajdonképpen itt a költő válik transzparenssé, közvetítővé; általa a világ is transzparens lesz, mélységeiben látható. A körkörösség jelenléte is hozzájárul a költészet vizuális jellegéhez: érzékeljük a kerekesség terjedését, mint a körkörösség dinamikáját, mint egy modulációs tevékenységet. Ilyen a rajzolás aktusa, ami megvalósítja az alkotás legfontosabb célját,

vizualizál: „de dessiner autour de moi”.¹⁴ Ami a kézi mozdulatokat illeti, szerepük van a valóság alakításában: a költő a szobrászhoz hasonlóan a kezével és az ujjával dolgozik: „De courber sous mes doigts / Un peu d'éternité”.¹⁵

A világgal való testi kapcsolat maga is szorosan kapcsolódik a tér ábrázolásához. Carême művében a test és annak jelenléte a világ érzékelésében elemi, intenzív erővel vesz részt. Figyelmünket főleg a kezek és a szemek szerepe keltette fel, azoknak a szerveknek, amelyek befogadják és továbbítják az észlelést, az életet és az érzelmeket a mindennapi életben. A kezek és a gesztusok kapcsolatteremtő ereje főleg Carême költészetben jelentős, míg a szemé és az arcé a prózájában. Ez utóbbiban a test jól meghatározott szerepet tölt be: tükrözi a létezés objektív és szubjektív tapasztalatát.

Kritikai olvasatunkban Carême ars poétikáját, a költői ábrázolás folyamatát Bachelard elméleteire támaszkodva próbáltuk tetten érni. A filozófus szerint a költészet kifejezi a „belső-külső” kölcsönhatását; ebből következik, hogy a reprezentáció megélt alkotás, amely megragadja az anyag és a vers-én találkozásának hatásait. Carême-nél rámutattunk arra, hogy a tapinthatóság és a vizualitás iránti igény nagy szerepet játszik. A kezek cselekvés közben érintenek, megragadnak, tükröznek, mígnem elmondható, hogy a vers maga is gesztussá válik. Bachelard azt mondja az irodalmi képzeletről,

¹⁴ CARÊME, Maurice, « À force de tout partager », *In De feu et de cendre*, Paris, Fernand Nathan, 1974, p. 115. « rajzolni magam köré » (A szerző fordítása.)

¹⁵ CARÊME, Maurice, « Sans vaine et morne plainte », *In Heure de grâce*, Bruxelles, chez l'auteur, 1957, p. 70. « Ujjaim alatt görbíteni / Az örökkévalóság egy szeletét. » (A szerző fordítása.)

hogy képes arra, hogy „szavakkal rajzoljon”.¹⁶ Igazi teremtő tevékenység, amit a költő végez: hajlít, alakít, formál, de ugyanakkor remegő ujjakkal¹⁷ fog hozzá a feladatához, ahhoz, hogy felfedje a világ rejtett dolgait.

A nem látható ábrázolása Carême két novellájának (*Médua* és *Nausica*) témája, különös tekintettel a reprezentáció Medúza-hatásaira. A deformációnak és az átalakulásnak ábrázolása, a metamorfózis erejének érzékelése, az elérhetetlen arc rejtélyének keresése képezi a két novella reflexióinak alapját, a cselekmény mozgatórugóját. Carême két főszereplőt állít színre: Jacques Rivière költőt (*Médua*) és Jean Delacroix festőt (*Nausica*), és összeköti őket alkotói válságukban.

A *Nausica* novellán kívül a festő gyakran szerepel Carême írásaiban; verseiben is a festő az alkotó mintaképe. Feladata a „láttatás”, amit a költő saját küldetésének tart. A költő hasonlóan a festőhöz látja és tapintja az anyagot, testi kapcsolatban áll vele, kutatja, megdolgozza azt, és megéli, hogy utána ábrázolni tudja az ábrázolhatatlant.

Festőkkel, grafikusokkal ápolt baráti-szakmai kapcsolatainak eredményeképpen, Carême olyan kiadványokat készített, ahol a vers és a figurális kép együtt jelenik meg. Ezekben a kötetekben a versek rajzokhoz társulnak, vagy hatásuk alatt készülnek. Az elemzés során

¹⁶ BACHELARD, Gaston, *La flamme d'une chandelle*, Paris, Presses Universitaires de France, 1961, p. 5. (A szerző fordítása.)

¹⁷ CARÊME, Maurice, « Et si... », *In Mer du Nord* (1971), Paris, Fernand Nathan, 4e édition, 1979, p. 74. « Sous tes doigts encore tremblants... » ; « Remegő ujjaid alatt ». (A szerző fordítása.)

különösen azokat a köteteket vizsgáltuk, amelyekben a tér és a test reprezentációja központi szerepet kap. Különös figyelmet fordítottunk a markáns vizuális képekre, ezek által megjelenített testekre, gesztusokra, mozdulatokra, az ember és a tér kapcsolatára, a formák és a mozdulatok közti ellentétre, illetve a köztük megvalósuló egyensúly kifejezésére. Maurice Carême írásművészetében fellelhető a vizualitás és a tapinthatóság iránti igény, aminek bemutatására vállalkoztunk, ami kritikai olvasatunk alapja, és ami arra készítetett minket, hogy közeledést lássunk a költő tendenciái és a festő technikái között. Felfedtük a költő különös érdeklődését a piktorális technikák iránt, amelyek által jobban megélhető az anyagszerűség, a fényesség és a tapintás a költészetében. A taktilitás és a vizualitás fontosságát igazolják a figurális képek jelenléte, az érzékletes vagy a valóságot konkrét módon bemutató leírások, a felsorolások, az összehasonlítás költői eszközei, ahol a szó egyszerre vonatkozik a látványra és a megfoghatóra. A kötetek elemzésénél kitértünk a piktorális gesztusok fontosságára, azaz a következő igék gyakoriságára: vonalat húz, fest, vázol, rajzol, töröl, vés, formál, megannyi kifejezés a táj és kontúrjainak a kijelölésére. Hasonló szerepe van a *voici* „prézentatif” használatának, amellyel a költő mintegy gesztust stimulálva rámutat és kijelöli a tájat és annak elemeit. Szinte tapinthatóvá válik a költői intuíció, festői technikákhoz közeli módon láttat a vers. Ezeknek az eszközöknek, eljárás módoknak a feltérképezése elvezetett bennünket oda, hogy hasonlóságot lássunk Carême költői munkája és a képzőművészeti alkotás, elsősorban a festő munkája között. A világ lehetséges reprezentációjának keresésében a költő szándéka és a festő

alkotása ugyanarra irányul. Maurice Merleau-Ponty szavaival élve „csak úgy láttat valamit, hogy közben »semminek sem a látványa«, mintegy felhasítja »a dolgok bőrét«, hogy megmutassa, hogyan lesznek a dolgok dolgokká és a világ világgá”.¹⁸

A tér és a test fontosságának kiemelése és a dolgok világa iránti érzékenységének kihangsúlyozása volt az első egyértelmű kiindulási pontunk Maurice Carême költői képhasználatának kritikai bemutatásában. E képeken keresztül rámutattunk a vizualitás és a tapinthatóság iránti fogékonyságára, a szem és a kéz szerepére a közvetlen valóság külső és belső jellegének megragadásában. És végül arra a következtetésre jutottunk, hogy Maurice Carême alkotói technikáiban felfedhető festői vonatkozások elengedhetetlenek költészetének megértéséhez és értelmezéséhez.

¹⁸ MERLEAU-PONTY, Maurice, *L'œil et l'esprit*, Paris, Éditions Gallimard, 1964, p. 69. Az idézet Vajdovich Györgyi és Moldvay Tamás fordítása: MERLEAU-PONTY, Maurice, *A szem és szellem*, In BACSÓ Béla (szerk.), *Fenomén és mű*, Budapest, Kijárat Kiadó, 2002, 70. old.

4. A témában végzett publikációs tevékenység és konferenciákon való részvétel

4.1 Publikációs tevékenység

« Le dualisme entre monter et descendre dans la poésie de Maurice Carême », *Bulletin Maurice Carême* n°57, Bruxelles, Fondation Maurice Carême, 2011, p. 6–8.

« Emblèmes de l'espace dans la poésie de Maurice Carême », *Verbum : Analecta Neolatina* 13 : (2) p. 539–552. (2012), URL : <http://www.verbum-analectaneolatina.hu/pdf/13-2-21.pdf>

« Maurice Carême : Bruges : la ville dans le miroir de la poésie et de la photographie », *Verbum : Analecta Neolatina* 14 : (1–2), p. 273–282. (2013), URL : <http://www.verbum-analectaneolatina.hu/pdf/14-1-2-20.pdf>

« Spatialisation littéraire et picturale, une interaction artistique dans la poésie de Maurice Carême », *In SVATON, Vladimir (dir.), Svět Literarury / Le monde de la littérature, Analyse de texte – Intertextualité*, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická Fakulta, 2015, p. 42–52.

« A látható, olvasható és bejárható város – Maurice Carême : Bruges », *In : Ádám Anikó, Radvánszky Anikó (szerk.), Térérzékelések – tértelmezések*, Kijarat kiadó, Budapest, 2015. pp. 160-170.

« La ville visible et lisible – Maurice Carême : Bruges », *In ROELENS, Nathalie ; VERCROYSSSE, Thomas (dir.), Lire, écrire, pratiquer la ville*, Paris, Éditions Kimé, 2016, p. 143–153.

« Chant et regard médusant – Maurice Carême : Média », *Verbum : Analecta Neolatina* RODOSZ/4 Vol. XIX/2018/1-2, p. 129–139, URL : <http://www.verbum-analectaneolatina.hu/pdf/19-1-2-09.pdf>

4.2 Konferenciák, előadások:

Téremblémák Maurice Carême költészetében, III. RODOSZ Romanisztikai Doktoranduszkonferencia, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2012.

L'espace poétique dans la poésie de Maurice Carême, Intenzív szeminárium: *Lire en plus d'une langue : littérature et traduction*, Université Michel de Montaigne, Bordeaux; 2013.

Maurice Carême : Bruges : la ville dans le miroir de la poésie et de la photographie, Doktori Konferencia: *Le français dans le miroir des langues*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2013.

La poétique de l'espace chez Maurice Carême, Tudományos szimpózium: *Térérzékelések – térértelmezések*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2013.

La ville visible et lisible - Maurice Carême : Bruges, Intenzív szeminárium: *Littérature, villes, interactions*, Université du Luxembourg, 2014.

Spatialisation littéraire et picturale, une interaction artistique dans la poésie de Maurice Carême, Doktori Konferencia: *Analyse de texte – Intertextualité*, Univerzita Karlova, Prága, 2014.

La rencontre entre les arts, une quête identitaire et esthétique chez Maurice Carême, CEEPUS Nyári Egyetem: *Langues Romanes dans le contexte de l'identité européenne*, Univerzita Komenského, Pozsony, 2016.

L'image du corps dans l'œuvre de Maurice Carême, IV. RODOSZ Romanisztikai Doktoranduszkonferencia, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2018.

Les représentations corporelles dans l'œuvre de Maurice Carême, Intenzív szeminárium: *Lire et vivre le romanescque*, Université de Picardie Jules Verne, Amiens, 2018.

Le visage de la Méduse dans la prose de Maurice Carême, Nemzetközi interdiszciplináris konferencia: *Az arc misztériuma – másság & reprezentáció*, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2019.

Les images de passage : vers une poétique de l'espace dans l'œuvre de Maurice Carême, Intenzív szeminárium: *Lire et écrire le transfrontalier aujourd'hui, dans la fiction romanescque et ailleurs*, Université de Cadíz, 2019.

Poèmes à voir – dessins à lire, Workshop : *Plaisirs de lire: é/États de l'art*, Université de Porto, 2020.